

SEMINARI DISKUSSIOONIRÜHM

BIOLOOGILISE MITMEKESISUSE KAITSEST EUROOPA LIIDUS & EUROOPA LIIDU PÕLLUMAJANDUSPOLIITIKAST

Sagadi, 21-22 november, 1998

Diskussioonist võtsid osa:

1. Tõnu Oja - ERL/TÜ (seminari juhataja)
2. Tiiu Kull - ELUS, ZBI
3. Külli Kalamees-Pani - Ökoloogiaklubi "KÄBLIK," Tartu Loodusmaja
4. Maret Merisaar - ERL, CCB
5. Liisa-Lota Kaivo - Tartu Üliõpilaste Looduskaitsering
6. Eve Peri - Eesti Noorte Looduskaitseühendus
7. Mati Lepna - Hiumaa Roheline Liikumine
8. Lea Vaher - Hiumaa Roheline Liikumine
9. Ülle Visnapuu - Kõrvemaa Roheline Liikumine
10. Toomas Trapido - Eestimaa Looduse Fond

Seminari kokkuvõte

I. Diskusioon põhines 30 minutilisel plenaarloengul Euroopa Liidu direktiividest ja strateegiast bioloogilise mitmekesisuse kaitseks. Loengus refereeriti Euroopa Keskkonnabüroo poolt koostatud õppematerjali.

1. Euroopa Liidus kehtib kaks direktiivi, mis on suunatud otseselt looduskaitsele. Need on Lindude Direktiiv (79/409/EEC) ja Elupaigadirektiiv (92/43/EEC).

- Lindude direktiivis kohustatakse liikmesriike teostama vajalikke uurimistöid, koostama ohustatud linnuliikide nimekirju, elupaikade nimekirju, määrama kindlaks keskkonna saaste indikaatoritena toimivad liigid ja uurima pöördumatuid keemilise saaste mõjusid.
- Elupaigadirektiivis nõutakse, et liikmesriigid ja liituvad riigid koostaksid nimekirju ohustatud elupaikadest ja täiendaksid neid seoses uute biogeograafiliste regioonide lisandumisega Liidu huvifääri. Räägitakse elupaikade tüpoloogia ühtlustamisest. Riigi tasandil luuakse nimekirjad maa-aladest ja neil asuvatest liikidest ja nimetatud maalade kasutamiskiisidest. Liidu Tasandil hindab seda nimekirja Komisjon, valitakse välja EU huvifääris olevad maa-alad (erinimekirja koostamine). Peale viimase kinnitamist tuleb

liikmesriikides kehtestada vastavatel maaaladel kaitserõõim.

2. Euroopa Liidu Bioloogilise Mitmekesisuse Strateegia võeti vastu 4. veebruaril 1998.a. Sellel on neli põhiteemat:

- Bioloogilise mitmekesisuse säilitamine ja säästlik kasutamine
- Geneetiliste ressursside kasutamine ja tulude jagamine
- BMK alaste uurimistöõde ja infovahetuse arendamine
- Haridus, väljaõppe ja teadlikkus

Strateegias loetletakse järgmisi tegevusvaldkondi:

- Loodusressursside säilitamine
- Põllumajandus
- Kalandus
- Regionaalpoliitika ja üldplaneerimine
- Energia ja transport
- Turism
- Majandusliku koostöö arendamine

II. Diskussiooni sissejuhatuses rääkis Tõnu Oja ülevaatlikult sellisest ökoloogiaterminitest nagu kliima, biogeograafilised regioonid ning elupaigad ja kaitsealade ning -rezhiimide suhteliselt heast arengutasemest Eestis.

1. Eestis on kaitsealadega kaetud 15% territooriumist, kuna Euroopa Liidus on see % ainult 1(?).
2. Eesti asub kolmebiogeograafilise regiooni kokkupuutepiiril, mis tõttu siin on eriti kõrge liigiline mitmekesisus.
3. Laelatu puisniidul korraldati katse, kus loeti ära ühel ruutmeetril kasvavate erinevate taimeliikide arv. (67?). See tulemus on maailma mastaabis teisel kohal.
4. Tiiu Kull selgitas, mida tähendavad koolitusmaterjalis sagedasti korduvad mõisted liikide *in-situ* ja *ex-situ* kaitsest. Esimene tähendab kaitset elupaiga piirides ja teine väljaspool elupaika, näiteks loomaaias.
5. *Palun täiendada, mida me veel rääkisime..*

Looduskaitse ametnike ja spetsialistide täiendkoolituse alal on viimastel aastatel olnud üheks sisukamaks projektiks ***LIFE Eesti Programmi büroo projekt "BMK konventsiooni ja SA seaduse rakendamine Eestis." 01.01 1996-31.08.1998.*** kust tutvustati EL direktiive ja anti oskusi nende direktiivide ellurakendamiseks, korraldati 4 koolituskursust (45-66 osavõtjaga) ning 8 õppereisi EL liikmesriikidesse ning rahvusvahelistel foorumitele.

Koostati kaks väga erinevat piloot kaitsekorralduskava (Õisu ja Alam-Pedja), millega algatati Eesti kaitsealade kaitsekorralduskavade süsteemi koostamine, tõõtati välja kaitsealade valitsejatele ning Looduskaitseregistri pidajatele mõeldud spetsiaalse geoinfosüsteemi struktuur, põhimõtted ja eesti keelne kasutajaliides.

BM temaatika on olnud ka Balti Keskkonnafoorumi töövaldkonnaks. 18-20 oktoobril 1988 toimus "*EU Approximation Workshop: Nature Conservation in the Baltic States facing EU Requirements*" Saaremaal ja

18-20 Aprillil 1990 tulemas "*Baltic Theriological Conference: Special Aspects: EU requirements for certain species/habitats; Biodiversity Indicators*," Sagadis.

Saaremaal räägiti et:

Kõigis kolmes Balti vabariigis toimuvad paralleelselt projektid looduskaitsekorralduse ühtlustamiseks EU kaitsekorraldusega:

- *CORINE Biotoobiprogramm*, mis loob standardiseeritud andmebaasi looduslikest elupaikadest;
- Taani Keskkonnakaitseagentuuri juhtimisel *koostatakse rahvuslikke (riiklikke?) registreid rahvusvaheliselt huvi pakkuvatest liikidest ja elupaikadest*.
- Hollandi valitsuse finantseerimisel luuakse samuti *registrit tähtsamatest elupaikadest ja rajatakse nende võrgustikku NATURA 2000 vaimus*. Eestis on tähelepanu all kaitsealade piiridest väljaspool asuvad niidud, Lätis märgalad ning Leedus elupaikade võrgustiku loomine.

Eestis võiks nimetada veel järgmisi suuremaid uurimisprojekte:

Märgalad väljaspool kaitsealaid rahastab Maailmapank

GIS-il põhineva seiresüsteemi loomine rahastab EU Phare

Metsaelupaikade projekt NATURA 2000 raames on juba edukalt lõpetatud.

Eesti EL ühinemise strateegias on peetud oluliseks:

- *Bioloogilise mitmekesisuse kaitset väljaspool kaitsealaid;*
- *Seadusandliku baasi loomist (kaasa arvatud maakasutuse planeerimisel) Euroopale oluliste lindude elupaikade määramiseks;*
- *Selle märkimist, et bioloogilise mitmekesisuse kaitse aspektid tuleb lülitada teiste sektorite poliitikasse;*
- *Eesti looduslike iseärasuste arvestamist Euroläbirääkimistel.*

Linnu ja Elupaigadirektiividega on Eesti seadused üldjoontes kooskõlas, kuid pole veel ajakava ega plaani, kuidas üksikasjalikumalt analüüsida vajalikke tegevusi, vastutavaid täitjaid, ajakavasid ning teostada uurimistöid.

Eesti, Läti ja Leedu kuuluvad nn. **hemiboreaalsesse** biogeograafilisse regiooni, mis Euroopa Liidus on peaaegu uus (välja arvatud väikesed osad Soomest ja Rootsist),

Siin on palju hunte ja karusid, ilveseid ja kopraid, kes Euroopa Liidus on looduskaitse all, samas ka elupaiku, mis tuleks Elupaigadirektiivi Lisasse I alles lisada. Enne läbirääkimistele minekut on tarvis neid probleeme arutada koostöös teiste Balti riikide ja Põhjamaade ekspertidega.

Eestis on juttu olnud uue Looduskaitseraamseaduse ja hiljem Keskkonnakaitseraamseaduse kirjutamise vajadusest. EL direktiivide nõuded on praeguses seadusandluses küll olemas, kuid killustatud paljude erinevate seaduste ja määruste vahel.

Eesti seadusandlusesse on vaja lisada sätted looduslike elupaikade kitse nõuetest füüsilisel planeerimisel ja keskkonnamõtjude hindamise nõue tegevustele, mis ohustavad kaitstavaid alasid. Muuta tuleb jahipidamisega seonduvaid seadusi.

NATURA 2000 rajamisest Eestis

Kuigi Balti riikides on pikaajalised biogeograafiliste ja geobotaaniliste uuringute traditsioonid, on info eri tüüpi elupaikade jaotusest ja seisukorrast siiski vähe kättesaadav ning vaja on täiendavaid väliuurimusi. Eestis kehtiv taimekoosluste klassifikatsioon erineb suuresti EL Elupaigadirektiivi Lisas I loodud süsteemist ja seega ei saa olemasolevaid andmebaase vahetult kasutada. Teadmised liikide arvukuse ja paiknemise kohta on samuti puudulikud ning CORINE programmis kogutud informatsioon on ainult lähtematerjaliks edasisele tööle.

Kitsealade võrgustiku rajamine on tihedalt seotud maareformi ja planeerimistega. Kuigi enamus EL huvi pakkuvatest kaitsealadest luuakse juba olemasolevate kaitsealade territooriumidele, võib mingi osa neist ulatuda ka erastatud maadele. Seega tuleb varakult alustada konfliktilahendus mehhanismide väljatöötamise ja üldsuse teavitamise kampaaniatega NATURA 2000 teemal.

Tiit Marani arvates tuleb alustada põhjaliku analüüsiga, mis hõlmaks:

- olemasolevat olukorda;
- EL direktiivide ellurakendamise kõige efektiivsemaid viise;
- Võimalike probleeme;
- Vastutavaid täitjaid;
- Tegevuste ajakava;
- Olemasolevaid eksperte;
- Tegevuste maksumust.
- Tegevuste efektiivsuse hindamiseks peab iga tegevus olema sõnastatud selliselt, et see sisaldaks selle mõõtmise kriteeriume.

Üldsusele suunatud looduskaitsealase haridustöö lünga peaks Keskkonnaministeeriumi (pr. Mai Zernask) arvates tulevikus täitma TELO Keskuse likvideerimise järgselt loodud Eesti Keskkonnanahariduse Keskus, mille ülesannete

hulgas loetletakse muuhulgas ka noorte ja valitsusväliste organisatsioonide lkeskkonnakaitse alase koolituse organiseerimist.

III. Järgnevalt toimus saadud andmete alusel arutelu selle üle mida oleks vaja teha, et Eesti ühinemine Euroopa Liiduga aitaks kaasa bioloogilise mitmekesisuse kaitsele Eestis. Arutelu põhjal järeldati järgmist:

A. Euroopa Liidu BMK Strateegia positiivne mõju Eesti keskkonnale:

1. Kaitsealade majandamisele ja kaitserapiimile suunatud abi- ja koostööprogrammid,
2. Bioloogilise mitmekesisuse alastele uurimistöodele, koolitusele jm. infovahetusele suunatud rahaline toetus.
3. Bioloogilise mitmekesisuse kaitse koordineerimine ja ühtlustamine.
4. Liikide kaitse ühendatakse elupaikade kaitsega.
5. EU BMK Strateegias vähemalt räägitakse BMK ja säästliku arengu vahelistest seostest ja tunnistatakse ennetavate meetmete vajalikkust. Tunnistatakse Euroopa Liidu vastutust BMK vähenemise ees ja kavatakse ühtlustada ülejäänud sektorite poliitikat (sh. põllumajandus-, transpordi-, energia jm.) looduskaitsepoliitikaga

B. Euroopa Liidu looduskaitsepoliitika negatiivne mõju Eesti keskkonnale:

1. Euroopa Liidu liikmesriigid ei ole tänaseni ise Linnu ja Elupaigadirektiivi nõuetest piisavalt kinni pidanud, kuna domineerivad majandusringkondade huvid.
2. Euroopa Liidus on traditsiooniliselt majandushuve peetud tähtsamaks kui looduskaitseõudeid.
3. BMK Strateegia annab liiga suuri võimalusi riigi tasandi otsuselangetajatele teha valesid otsuseid BMK kaitse seisukohalt vaadatuna.
4. EL looduskaitse direktiivid ei räägi nn. ökoloogiliste koridoride tähtsusest ja kaitsest. Pole aru saadav, kuidas ilma nendeta tahetakse luua kaitsealade võrgustikku.
5. BMK strateegia ei arvesta kaudseid mõjutegureid, sealhulgas eriti inimeste elustiili ja tarbimisharjumuste mõju BMK säilitamisele (*sama viga kordavad muide Eestis praegu BMK projekti juhtgrupi liikmed,*

*kes käskisid Hariduse töörühma eesmärkide hulgast välja jätta
tarbimisharjumuste kujundamise meedia abil)*

**C. Mida oleks vaja teha, et pidurdada liigilise mitmekesisuse vähenemist
peale Eesti ühinemist Euroopa Liiduga:**

1. Suurendada elanikkonna, eriti vastutavate ametiisikute teadlikkust EL looduskaitsepoliitika positiivsetest ja negatiivsetest külgedest ja seostest teiste sektorite keskkonnamõjudega. Peamiseks ohuks võivad kujuneda liiginnukad ja väheteadlikud otsuselangetajad.
2. Töötada välja nimekirjad Euroopa Liidu huvifääri võetavatest liikidest ja elupaikadest.
3. Edendada loodushariduse andmist läbi kõigi olemasolevate kanalite: tavakoolid, kõrgkoolid, ametikoolitus, täiendkoolitus, huvialaringid, mittetulundusühingud, meedia jne.
4. Euroopa Liidus tuleks täiendada seadusandlust, mis on seotud ressursside säästliku kasutamisega, seda vastavalt BMK konventsioonile. Kaks direktiivi reguleerivad ainult looduskaitsetemaatikat.
5. Leiukohtade direktiivi tuleks täiendada sätetega, mis reguleerivad ökoloogiliste koridoride kaitset ja aitaksid NATURA 2000 võrgustikku ellu rakendada.
6. Kõiki Euroopa Liidu (ja Eesti) tulevase strateegiaid ja arengukavasid tuleb hinnata säästliku arengu ja bioloogilise mitmekesisuse kaitse seisukohalt sealhulgas, energeetikas, põllumajanduses, transpordis, kalanduses, turismis jm.
7. Tuleb välja töötada säästliku regionaalarengu kriteeriumid ja neid arvesse võtta Kesk- ja Ida-Euroopa regionaalarengu rahastamisel Euroopa fondidest.